

Tuarascáil Bhliantúil
2009

**Tuarascáil Bhliantúil
2009**

PRN A10/054

Clár

Ráiteas an Chathaoirligh	4
Comhthéacs Polasaí	6
Tosaíocht Straitéiseach 1 Tacú le gníomhú éifeachtach faoin Straitéis Náisiúnta Míchumais	8
Tosaíocht Straitéiseach 2 Monatóireacht agus athbhreithniú ar an Straitéis Náisiúnta Míchumais	17
Tosaíocht Straitéiseach 3 Ceisteanna leantacha agus ceisteanna a thagann chun cinn a bhaineann le polasaí agus le cleachtais do dhaoine faoi mhíchumas a aithint agus comhairle a thabhairt ina leith	20
Tosaíocht Straitéiseach 4 Treoracha, caighdeáin agus cóid chleachtais a fhorbairt chun go mbeidh seirbhísí agus áiseanna ardchaighdeáin ann do dhaoine faoi mhíchumas	25
Tosaíocht Straitéiseach 5 Dícheall a dhéanamh na tosaíochtaí straitéiseacha go léir a bhaint amach agus feabhas a chur ar an gcumarsáid	28
Aguisíní	31
1. Baill an Údaráis Náisiúnta Míchumais	
2. Coistí ÚNM le linn 2008	
3. Ionadaithe ÚNM ar eagraíochtaí seachtracha le linn 2008	
4. Foilseacháin, páipéir comhairle polasaí agus aighneachtaí NDA le linn 2009	

Ráiteas an Chathaoirligh

Is mór agam Tuarascáil Bhliantúil an Údaráis Náisiúnta Míchumais (NDA) a thíolacadh chuig an Aire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí. Is é an tÚdarás comhlacht comhairle náisiúnta an Aire faoi chúrsaí míchumais, agus déanann an tuarascáil seo imlíniú ar ar baineadh amach i 2009.

Sholáthair an Straitéis Náisiúnta Míchumais an bonn d'obair an NDA sa tréimhse sin agus don tacaíocht agus don chomhairle do ranna rialtais agus do comhlachtaí poiblí chomh maith. Chuir na deacrachtaí eacnamaíocha atá ann faoi láthair dúshlán os ár gcomhair maidir le seachadadh seirbhísí agus bhí tionchar acu sin ar shaol daoine atá faoi mhíchumas. Mar sin féin, is féidir leis an NDA dul chun cinn a thuairisciú i bhfeidhmiú na Straitéise Náisiúnta Míchumais.

Ar obair NDA i 2009, bhí:

- comhchomhairle leathan ar fhorbairt plean straitéise nua don tréimhse ó 2010 go 2012 chun tacú tuilleadh le feidhmiú na Straitéise Náisiúnta Míchumais agus na tiomantais a leagadh amach sa chomhaontú comhpháirtíochta náisiúnta, **I dTreo 2016**
- oibriú i gcomhpháirtíocht le comhlachtaí eile ar nós:
 - an Ghníomhaireacht um Thoirchis Ghéarchéime, ar thaighde a bhaineann le soláthar tacaíochta inrochtana agus cuí do dhaoine faoi mhíchumas intleachtúil lena mbaineann toircheas géarchéime
 - Comhairle Náisiúnta na mBan, ar thaighde ar thaithí na mban faoi mhíchumas le linn toirchis agus luathmháithreachais
 - Údarás Craolacháin na hÉireann, maidir le hionadaíocht agus léiriú daoine faoi mhíchumas i gcraolacháin in Éirinn
- rannpháirtíú i nGrúpa Oibre de chuid FSS maidir le hionaid chónaithe (institiúidí cónaitheacha)
- tacú agus comhairle do chomhlachtaí eanála poiblí i dtaobh a n-oibleagáidí inrochtaine faoin Acht um Míchumas agus i dtaobh an cheanglais 3% d'fhoireann a bhíonn faoi mhíchumas a fhostú
- feachtas maidir le dearadh uilíoch a chur chun cinn le príomhgheallsealbhóirí ó thionscal, ó ghnó agus ó oideachas, agus an chéad Dúshlán Dearaidh 24 uair a chloig in Éirinn dhá phríomhchomhdháil náisiúnta á reachtáil:
 - Cónaí sa Phobal agus Cónaí Neamhspleách do Dhaoine faoi Mhíchumas Intleachtúil a Chur Chun Cinn, agus
 - Éalú Sábháilte do Chách

Léiríonn an méid a baineadh amach agus atá léirithe sa tuarascáil seo saineolas fhoireann NDA agus a ndíograis maidir le faisnéis agus comhairle

d'ardchaighdeán a chur ar fáil don Rialtas agus a dtiomantas leanúnach chun polasaí agus cleachtas do dhaoine faoi mhíchumas a stiúradh.

Ba mhaith liom buíochas a ghabháil leis an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí as a tacaíocht i rith na bliana, agus go háirithe le foireann an Aonaid um Chomhionannas Míchumais, chomh maith le foireann aonad seirbhísí airgeadais roinnte agus leis an aonad seirbhísí IT roinnte.

Ba mhaith liom buíochas a ghabháil freisin le comhaltaí na gcoistí comhairle reachtúla de chuid an Údaráis, An Coiste Comhairle Meabhairshláinte, chomh maith le coistí eile a thug comhairle don Údarás - an Coiste Iniúchta, an Coiste Airgeadais, an Coiste Bainistíochta Riosca, an Coiste Eitice Taighde Míchumais, agus na grúpaí a chuir comhairle agus maoirseacht ar fáil maidir le tionscadail aonair.

Le deich mbliana anuas, bhí ról suntasach ag an Údarás ó thaobh athrú thírdhreach an mhíchumais in Éirinn a stiúradh agus is fearrde muid ar fad é sin. Ba mhaith liom ómós ar leith a léiriú d'iarchomhaltaí an Údaráis ar chríochnaigh a dtéarmaí oifige i mí iúil 2009, agus a raibh a gcuidiú riachtanach maidir leis na forbairtí sin. Chuir a gcuid oibre bonn seasmhach faoi obair leanúnach an NDA.

Sna blianta amach romhainn, leanfaidh an NDA lena chuid oibre chun an treoir is fearr faoi pholasaithe agus faoi chleachtais a thabhairt chun cur le caighdeán saoil daoine faoi mhíchumas.

Peter McKevitt
Cathaoirleach
An tÚdarás Náisiúnta Míchumas

Comhthéacs Polasaí

Leanadh den Straitéis Náisiúnta Míchumais a chur chun cinn i 2009 mar chur chuige lán-Rialtais chun an clár oibre míchumais a chur chun cinn agus chun daoine faoi mhíchumas a thabhairt isteach i ngnáthshaol shochaí na hÉireann. Sa Straitéis, a seoladh ar dtús i 2004, tá na heilimintí seo a leanas:

- an tAcht um Míchumas, 2005
- an tAcht um Oideachas do Dhaoine le Riachtanais Speisialta Oideachais, 2004
- seirbhís phearsanta abhcóideachta do dhaoine faoi mhíchumas, mar a fhoráiltear faoin Acht um Fhaisnéis do Shaoránaigh, 2007
- pleananna reachtúla earnála míchumais maidir le sé cinn de príomhranna rialtais
- clár infheistíochta ilbhlianta do sheirbhísí tacaíochta míchumais, go príomha i seirbhísí cúraim á maoiniú ag FSS, 2005-2009

D'éirigh an geilleagar ar fud an domhain agus geilleagar na hÉireann i bhfad níos measa i 2009, agus léiríodh é seo i gcúrsaí airgeadais phoiblí na hÉireann, cuireadh mar sin srianta ar an maoiniú a cuireadh ar fáil do sheirbhísí míchumais agus don chlár oibre míchumais.

Leag comhfhreagrais ón Aire Airgeadais go dtí an NDA béim ar an bpointe go bhfuil cosaint na ndaoine is leochailí ina thosaíocht ag an Rialtas laistigh de na hacmhainní airgeadais atá ar fáil. Bheadh sé riachtanach, áfach, tosaíochtaí a leagan amach agus dul chun cinn níos moille a dhéanamh i dtaobh príomhchuspóirí sóisialta.

Dhírigh an gá lena chinntiú go bhfuil an luach is fearr ar acmhainní teoranta á bhaint amach ar conas a d'fhéadfaí cuspóirí níos éifeachtaí a bhaint amach leis na hacmhainní a infheistítear i míchumas faoi láthair.

- Rinneadh roinnt iniúchtaí straitéiseacha ollmhóra ar pholasaí agus ar chleachtas míchumais le linn 2009, lena n-áirítear:
- Bunú Athbhreithnithe Polasaí agus Luach ar Airgead ar sheirbhísí míchumais ag an Roinn Sláinte agus Leanaí
- Obair Athbhreithniú FSS ar Sheirbhísí Lae d'Aosaigh
- Grúpa Oibre Ionad Cónaithe FSS
- Obair na Roinne Comhshaoil i ndáil le straitéis tithíochta a fhorbairt do dhaoine faoi mhíchumas
- forbairt leanúnach ar straitéis fostaíochta cuimsitheach do dhaoine faoi mhíchumas

- foilsíú plean earnála athbhreithnithe ag an Roinn Iompair

Bhí an NDA rannpháirteach go gníomhach ar fhoirne athbhreithnithe polasaithe éagsúla, agus cuireadh comhairle agus anailís polasaí leanúnach ar fáil ón NDA chomh maith. Tá naisc thábhachtacha idir na forbairtí polasaí difiriúla sin agus thug comhairle agus ionchur NDA aghaidh, inter alia, ar conas a d'fhorbrófaí na forbairtí polasaithe éagsúla sin chun raon polasaithe a chruthú a bheadh cónasctha go héifeachtach agus a bheadh comhleanúnach.

Tosaíocht Straitéiseach 1: Tacú le gníomhú éifeachtach na Straitéise Náisiúnta Míchumais

I ngeall ar a thábhachtaí is atá an Straitéis Náisiúnta Míchumais, leagtar béim mhór in obair NDA ar thacaíocht chun an Straitéis sin a chur i bhfeidhm. Lean NDA le linn 2009 leis an obair maidir le comhairle a chur ar fáil faoi mhionsonraí a bhaineann leis an Straitéis Náisiúnta Míchumais a chur i bhfeidhm, go háirithe do na sé roinn rialtais atá freagrach as pleananna earnálacha agus a ngníomhaireachtaí. Is iad seo a leanas na ranna rialtais sin:

- an Roinn Cumarsáide, Mara agus Acmhainní Nádúrtha
- an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta
- an Roinn Sláinte agus Leanáí
- an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh
- an Roinn Iompair

Ghlac an tOireachtas leis na pleananna earnála bunaidh maidir le míchumas i 2006, agus thosaigh na sé roinn rialtais a bhí páirteach iontu ag déanamh athbhreithnithe ar a bpleananna earnála agus ag ullmhú tuarascálacha dul chun cinn le linn 2009. Chun tacú leis an bpróiseas athbhreithnithe, reáchtáil an NDA seisiún comhairle agus faisnéise d'eagraíochtaí míchumais a reáchtáladh i mí Iúil, le cur i láthair ó gach ceann de na ranna sin. Thug NDA páipéir chomhairle polasaí foirmiúla do na ranna aonair ar athbhreithniú a bpleananna earnála, agus d'oibrigh go dlúth le gach ceann de na ranna sin agus le príomhghníomhaireachtaí faoina chúram, ag cur comhairle i scríbhinn agus treoir ar fáil ar cheisteanna feidhmithe.

Comhairle don Roinn Cumarsáide, Mara agus Acmhainní Nádúrtha

Chuir an NDA leis na comhairliúcháin maidir le leathnú amach beartaithe na Seirbhísí Freagartha Glaonna Éigeandála ó thaobh na Roinne Cumarsáide, Mara agus Acmhainní Nádúrtha, agus dhéileáil go háirithe le ceisteanna atá ábhartha do dhaoine bodhra, do dhaoine lagéisteachta agus/nó easnamhach i leith amhairc.

Rinne an NDA óstáil ar thrí chruinniú a bhain leis an bhFóram Tionsclaíochta do Dhaoine Faoi Míchumais de chuid Rialálaí an Choimisiúin Cumarsáide (ComReg) a thugann soláthróirí seirbhísí teileachumarsáide agus eagraíochtaí míchumais le chéile. Dhéileáil an Fóram le roinnt príomhmhéireanna, lena n-áirítear tionscnaimh atá á bhfeidhmiú ag ComReg maidir leis an tionscnamh faoi bhilleáil ardcháilíochta, atá á phiólótú anois i gcomhar le EIQA agus le tionscal na teileachumarsáide, agus i gcomhar le suirbhé ComReg faoi dhaoine faoi míchumas agus a gcuid riachtanas nuair a bhíonn seirbhísí teileachumarsáide á

rochtain acu. Thug NDA comhairle do Eircom maidir lena ndr éachtchód cleachtais do dhaoine faoi mhíchumas.

Rinne an NDA óstáil chomh maith ar plé boird chruinn le RTÉ maidir leis an mbealach is fearr le ceistanna a mbíonn tionchar acu ar shaol laethúil daoine faoi mhíchumas a lánpháirtíú i gclár raidió príomhshrutha buaic-ama.

Comhairle don Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta

Lean NDA air ag cur comhairle ar an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta faoi straitéis chuimsitheacht fostaíochta do dhaoine faoi mhíchumas. Rannpháirtí ab ea NDA ina ról mar chomhalta d'fhóram comhchomhairle na Roinne ar fhostaíocht daoine faoi mhíchumas. D'ullmhaigh NDA páipéar comhairle, le hionchur ó gheallsealbhóirí difriúla, maidir le conas a d'fhéadfadh straitéis chuimsitheacht fostaíochta tacú i dtéarmaí praiticiúla le daoine le riachtanais tacaíochta níos mó a thabhairt isteach i bhfostaíocht.

Agus é bunaithe ar obair NDA faoi fhianaise agus ón gcleachtas idirnáisiúnta, chuir NDA páipéar ar fhostaíocht le tacaíocht agus páipéar comhairle faoi roghanna eile seachas sciathfhostaíocht faoi bhráid na Roinne.

Chuir NDA comhairle freisin ar an nGníomhaireacht Náisiúnta Cearta Fostaíochta i ndáil lena plean straitéiseach, agus faoin mbealach is fearr a d'fhreastalófaí ar dhaoine faoi mhíchumas atá faoina gcúram.

Ar chuireadh Coiste Oireachtais ar Fhiontar, Trádáil agus Fostaíocht d'fhreastail cathaoirleach NDA, mar aon le Stiúrthóir agus Ceann Polasaí agus Gnóthaí Pobail, ar chruinniú i mí an Mheithimh chun eolas a thabhairt don choiste maidir le fostaíocht daoine faoi mhíchumas; maidir le hanailís polasaí agus taighde NDA i ndáil le straitéis chuimsitheach fostaíochta do dhaoine faoi mhíchumas; agus maidir le fostaíocht daoine faoi mhíchumas san earnáil phoiblí.

Comhairle don Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil

Leagtar amach clár oibre i bplean earnála na Roinne Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil maidir leis an gcomhshaol seachtrach agus tógtha ó thaobh inrochtana do dhaoine faoi mhíchumas. Leanann NDA ag obair i gcomhpháirtíocht leis an Roinn chun tacú le cur i bhfeidhm leanúnach an phlean, agus tá ionadaíocht acu ar an gCoiste Comhairle a dhéanann monatóireacht ar an bhfeidhmiú.

Tá ionadaíocht ag an NDA ar Ghrúpa Comhairle na Roinne chomh maith agus iad ag déileáil le straitéis tithíochta náisiúnta do dhaoine faoi

mhíchumas a fhorbairt, agus ar dhá ghrúpa oibre atá ag tacú leis an obair sin – an Grúpa Oibre Taighde agus an Grúpa Oibre Meabhairshláinte.

Ag obair i gcomhpháirtíocht le Rannóg Saincheadaithe na Roinne, chuir NDA treoir ar fáil faoi ionaid vótála inrochtana agus faoi chumarsáid le vótálaithe. Eisíodh an treoir sin chuig gach Ceann Comhairimh i Roinn-Chiorclán agus cuireadh i dTreoir na Roinne maidir le hoifigigh vótaíochta é.

Mar chuid d'athbhreithniú an doiciméid **Building for Everyone**, rinne an NDA idirchaidreamh leis an Rannóg Pleanála sa Roinn chun treoir a fhorbairt do phleanálaithe.

Bord Seirbhísí Bainistíochta Rialtais Áitiúil

Ball de Ghrúpa Stiúrtha Bhord Seirbhísí Bainistíochta Rialtais Áitiúil é an NDA a thacaíonn le feidhmiú na dtiomantas i bplean earnála na Roinne Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil ó thaobh na n-údarás áitiúil. Ball den Fho-Ghrúpa Rochtana agus den Fho-Ghrúpa Oiliúna agus Cumarsáide is ea an NDA chomh maith, agus cuireann comhairle ar fáil maidir le hinrochtaine míchumais agus cur chuige dearaidh uilíoch. Le linn 2009, cuireadh bailchríoch ar theimpléad comhaontaithe Sráideanna agus Bóithre comhaontaithe, a chlúdaigh dearadh mionsonraithe le treoir d'údaráis áitiúla i bhfeidhmiú a dtiomantas chun cosáin, sráideanna agus crosairí a dhéanamh inrochtana do dhaoine faoi mhíchumas. Tá treoir á forbairt ag an bhFo-Ghrúpa Rochtana ar Spás Súgartha Cuimsiteach a úsáidfidh foirne comhairle contae agus údarás áitiúil a bheidh ag pleanáil, ag tógáil nó ag bainistiú páirceanna agus clósanna súgartha. Tá an Fo-Ghrúpa ag obair ar threoir do dhaoine a bheidh ag suiteáil trealaimh ATM phoiblí chomh maith. Is réimsí iad sin inar féidir le Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch NDA tacú leis na caighdeáin ba chóir a chur i bhfeidhm, mar shampla úsáid threoir NDA ar chríochfoirt rochtana phoiblí.

Comhairle don Roinn Sláinte agus Leanaí

Tá an Roinn Sláinte agus Leanaí agus an FSS ag tabhairt faoi shraith athbhreithnithe bunúsacha ar sheirbhísí míchumais. Thug an NDA tacaíocht don obair sin trína bheith páirteach ar mheithle athbhreithnithe polasaithe difiriúla, trí pháipéir chomhairle pholasaithe agus aighneachtaí foirmiúla, agus trí rannpháirtíocht leanúnach leis an Roinn Sláinte agus Leanaí agus leis an FSS.

I measc na ngrúpaí a raibh NDA rannpháirteach orthu, bhí:

- Grúpa Oibre Ionad Cónaithe FSS
- Grúpa Athbhreithnithe Seirbhísí Lae d'Aosaigh FSS
- Grúpa Oibre ar Phróiseas Measúnaithe Riachtanas FSS

Tá ball sinsearach foirne den NDA ar Ghrúpa Tagartha Polasaí Luach ar Airgead agus Athbhreithniú Polasaí na Seirbhísí Míchumais (gach ball den Ghrúpa Tagartha Polasaí sin tá siad ann as a gconlán féin agus ní ar bhonn ionadaitheach).

Chun tacú le hAthbhreithniú Luach ar Airgead agus Athbhreithniú Polasaí na Seirbhísí Míchumais, chuir NDA tús le staidéar comparáideach ar chórais na seirbhísí agus na dtacaíochtaí míchumais i sé ndlínse – i Sasana, in Albain, san Iorua, san Ísiltír, sa Nua-Shéalainn agus i Victoria (san Astráil), lena n-áirítear taighde coimisiúnaithe maidir le costais seirbhísí míchumais sna dlínsí sin. Thug NDA páipéar comhairle polasaí eatramhaigh do Ghrúpa Aithbhreithnithe Luach ar Airgead agus Polasaí. Bainfidh páipéar comhairle eile i 2010 úsáid i measc nithe eile, as staidéar comparáideach córas eile. Tá an NDA tar éis aighneacht a dhéanamh chuig an nGrúpa Saineolaithe ar Leithdháileadh Acmhainní sa tSeirbhís Sláinte.

Tá úsáid á déanamh ag an nGrúpa Oibre ar Ionaid Chónaithe – ionaid ina bhfuil deichniúr cónaitheoir nó níos mó – as seimineáir shaineolaithe an NDA; as foghlaim ó thaighde an NDA; as cuairteanna staidéir agus as suirbhé ar na hionaid chónaithe go léir, chabhraigh an NDA lena ndearadh. Thug an NDA faoi anailís a dhéanamh ar na sonraí ón suirbhé sin chun obair an Ghrúpa Oibre Ionad Cónaithe FSS a chur ar an eolas.

Thug NDA páipéar comhairle faoi bhráid an Ghrúpa Monatóireachta Neamhspleách ar **Vision for Change** chomh maith, Straitéis MeabhairShláinte an Rialtais, ag léiriú ábhair sineirge leis an Straitéis Náisiúnta Míchumais faoi cheisteanna a bhaineann le tithíocht agus fostaíocht,

Thug an NDA comhairle fhoirmiúil i scríbhinn ar Straitéis Athshlánaithe Náisiúnta atá an Roinn Sláinte agus Leanaí a fhorbairt.

Chuir NDA páipéar comhairle ar athbhreithniú Phlean Earnála na Roinne Sláinte agus Leanaí i láthair, ach ní chuirfear plean earnála athbhreithnithe i gcrích ó thaobh na Roinne go dtí go gcríochnófar na hathbhreithnithe ar pholasaí mhíchumais eile atá liostaithe thuas.

Comhairle don Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

Tá ionadaíocht ag an NDA ar an bhFóram Comhairle Míchumais sa Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh. Chuir an NDA páipéar comhairle polasaí i láthair na Roinne Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh maidir le hathbhreithniú a dhéanamh ar a bPlean Earnála. Chomh maith leis sin, chuir NDA comhairle leanúnach ar fáil don Roinn ar cheisteanna cuí.

Tá NDA ina chomhalta den ghrúpa comhairle áitiúil a bhaineann le Tionscadal na Roinne maidir le Gníomhachtú i leith Míchumais. Tionscadal de chuid an AE é seo atá mar phíolóta d'fheidhmiú cláir theagmháil chórasach le daoine a fhaigheann íocaíochtaí leasa mhíchumais ar bhealaí atá dírithe ar uilechuimsiú agus ar fhostaíocht. Oibríonn an Tionscadal i gcomhpháirtíocht le geallsealbhóirí áitiúla lena n-áirítear FÁS, an FSS agus Coistí Gairmoideachais agus le tacaíochtaí ó thaobh teagmháil a dhéanamh le daoine faoi mhíchumas lena n-áirítear cláir shainoiriúnaithe oiliúna. Tá an tionscadal sin mar phíolóta don Chlár Fostaíochta um Míchumas atá leagtha amach i gCaibidil 5 de Phlean Earnála na Roinne Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh agus á úsáid sna samhlacha atá riachtanach chun clár den saghas sin a sheachadadh.

Comhairle don Roinn Iompair

Sholáthair an NDA comhairle don Roinn Iompair ar fheidhmiú leanúnach Phlean Earnála athbhreithnithe na Roinne, a foilsíodh go luath i 2009 agus a mhionsonraíonn gníomhartha chun inrochtaine iompair phoiblí a fheabhsú le haghaidh gach paisinéara. D'oibrigh an NDA le geallsealbhóirí eile chun réiteach a fháil ar cheisteanna a bhaineann le cóistí inrochtana agus ar stadanna inrochtana busanna.

D'oibrigh NDA go dlúth i gcomhar le rannóg mhuirí na Roinne maidir le Treoracha a fhorbairt d'Iompar Paisinéirí Muirí Inrochtana. Déanfar an comhthionscnamh seo atá ag an Roinn Iompair agus an NDA a fhoilsiú i 2010. Sholáthair an NDA comhairle chomh maith maidir le hoiliúint feasachta i dtaobh míchumais d'oibríthe ártach agus maidir le hiniúchtaí a chuir an Roinn ar siúl ar árthaí agus ar infrastruchtúr iompair faoi leith.

Sholáthair an NDA comhairle ar cheisteanna inrochtaine don Chlár Iompair Tuaithe, lena n-áirítear caighdeáin i dtaobh inrochtaineachta feithiclí seirbhíse poiblí beaga. D'oibrigh an NDA leis na geallsealbhóirí difriúla le ceisteanna a réiteach a d'éascair as feithiclí seirbhíse poiblí inrochtana a cheadúnú.

D'oibrigh an NDA leis an gCoimisiúin um Rialáil Tacsaithe chomh maith agus sholáthair comhairle ar cheisteanna inrochtaineachta maidir leis an tionscal feithiclí seirbhíse poiblí beaga. Bhí an NDA rannpháirteach leis an gCoimisiúin chomh maith maidir le hathbhreithniú a dhéanamh ar thorthaí suirbhé ar stadanna tacsaithe agus lucht a n-úsáide.

An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

Tá Stiúrthóir an NDA ina bhall den Chomhairle um Oideachas Speisialta.

D'eisigh NDA páipéar comhairle polasaí foirmiúil mar fhreagra ar chomhchomhairle ar Athbhreithniú na Roinne ar Chuntóirí Riachtanas Speisialta

maidir le Luach ar Airgead agus Polasaí. Chuir an NDA páipéar comhairle faoi bhráid an athbheithnithe ar straitéis náisiúnta d'ardoideachas.

Treoirínte maidir le profú míchumais

Leasaíodh Lámhleabhar na Comh-Aireachta a cheanglaíonn go ndéantar profú míchumais ar gach meamram de chuid an Rialtais chun a chinntiú nach mbeidh aon tionchar diúltach ag tograí a mholfá ar dhaoine faoi mhíchumas. Le linn 2009, sholáthair an NDA comhairle don Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí ar threoirínte a fhorbairt agus a phíolótú chun tacaíocht a thabhairt d'fheidhmiú praiticiúil an Phróisis Profaithe Míchumais. Táthar ag súil go ndéanfar tuilleadh oibre ar phíolótú na dtreoirínte i 2010.

Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch

Is é Scoth -Ionad i nDearadh Uilíoch (CEUD) an NDA an príomhchomhlacht in Éirinn atá freagrach as prionsabail dearaidh uilíoch a chur chun cinn chun timpeallacht a chruthú a d'fhéadfadh gach duine a úsáid, in ainneoin aoise, méide, cumais nó míchumais. Díríodh obair an NDA i nDearadh Uilíoch i 2009 mar seo a leanas:

- cruthú feasachta
- ag obair i gcomhpháirtíocht le príomhghceallsealbhóirí chun forbairt caighdeán i ndearadh uilíoch a threorú
- ag comhoibriú le hacadamhaithe maidir le lánpháirtiú Dearaidh Uilíoch i gcuraclaim cuí ag an tríú leibhéal

Feasacht

I measc gníomhaíochtaí an Scoth-Ionaid i nDearadh Uilíoch maidir le cruthú feasachta bhí Dúshlán Dearaidh Uilíoch 24 uair a chloig; seoladh tuarascáil mholtaí Chomhairle na hEorpa do bhallstáit; seimineáir agus oibríodh i gcomhpháirtíocht le geallsealbhóirí cuí.

Dúshlán Dearaidh

Rinneadh ostáil ar an gcéad Dhúshlán Dearaidh Uilíoch 24 uair in Éirinn i gcomhpháirtíocht le TrinityHaus agus Coláiste na Tríonóide Bhaile Átha Cliath agus le cabhair ó Ionad Helen Hamlyn an Choláiste Ríoga Ealaíon, sa Ríocht Aontaithe.

D'oibrigh foirne dearthóirí ó dhisciplíní éagsúla le comhpháirtí dearaidh a raibh dúshlán mhóra acu maidir le rochtain a fháil ar an timpeallacht mar gheall ar aois, méid nó míchumais. Thar thréimhse 24 uair a chloig cruthaíodh dearadh seirbhíse, táirge nó eiliminte timpeallachta tógtha nua a d'fheabhsódh inrochtaine do gach duine sa tsochaí.

Ag deireadh tréimhse 24 uair a chloig chuir gach foireann a gcoincheapa dearaidh i láthair agus thug an lucht féachana breithiúnas ina dtaobh. Bhí dhá dhuais le bronnadh ag Ard-Mhéara Bhaile Átha Cliath, an Comhairleoir Emer Costello:

- Duais Rogha na nDaoine, do thionscadal dar teideal **MY-Way**, dearadh le haghaidh córais aimsithe slí atá buanaithe ar an bhfón póca agus a bhfuil comhéadan gréasáin ann agus
- Duais Rogha na Moltóirí do thionscadal dar teideal **What a Load of Bollards**, dearadh d'fheiste le daingniú ar bharr mullard cosán sráide chun cuidiú leis an mbealach a aimsiú

Moltaí Chomhairle na hEorpa

Sheol an NDA an foilseachán **Rannpháirtíocht a Bhaint Amach trí Dhearadh Uilíoch** i gcomhar le Comhairle na hEorpa an 1 Deireadh Fómhair 2009. Leagtar amach moltaí sa doiciméad seo do pholasaithe náisiúnta chun Dearadh Uilíoch a chur i bhfeidhm mar straitéis chun comhchearta agus cearta daonlathacha a chinntiú sa tsochaí i gcás gach duine.

Seimineáir

Reáchtáil an NDA roinnt seimineáir do gheallsealbhóirí i 2009 agus dhírigh ar phríomhghnéithe Dearaidh Uilíoch lena n-áirítear:

- Dearadh níos fearr trí rannpháirteacht úsáideoirí
- Soláthar Teicneolaíochtaí Cumarsáide Eolais Inrochtana
- Tithe Saoil i bPolasaí agus i gCleachtas
- An féidir Straitéisí Aistrithe Eolais a fhorbairt chun Úsáid Dearaidh Uilíoch i dTithíocht a fheabhsú?
- Inrochtaineacht Gréasáin d'Úsáideoirí níos sine – An Fhaisnéis a thugann an Taighde dúinn
- Áiteanna Roinnte sa Réimse Poiblí
- Dearadh in Oideachas Tríú Leibhéal agus Forbairt Ghairmiúil Leanúnach: Tomhas Torthaí a lonchorprú
- Ceardlann AE ar Theirminéil Féinseirbhíse

Bhí cur i láthair ón Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch (CEUD) NDA ag imeachtaí seachtracha agus bhí cruthaíodh feachtas Dearaidh Uilíoch i bpríomhréimsí ar nós:

- WCAG 2.0 agus Inrochtaineacht Gréasáin a Léiriú
- Réamhrá ar Dhearadh Uilíoch d'Innealtóireacht

- Inrochtaineacht i gComhthéacs Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Chearta Daoine faoi Mhíchumas

Tá níos mó ná 160 ball-eagraíocht sa **Ghréasán r-Rochtana um Dhearadh Eorpach** (EDeAN) feadh na hEorpa. Is í an sprioc ná tacaíocht a thabhairt do rochtain gach saoránaigh ar Shochaí na Faisnéise trí eolas a roinnt i measc acadamhaithe, cleachtóirí, mic léinn agus lucht tacaíochta sa réimse Inrochtaineachta Teicneolaíochta Faisnéise Cumarsáide. Mar lárionad náisiúnta teagmhála don EDeAN, déanann an Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch comhráite ag <http://list.universaldesign.ie> a bhainistiú agus a riaradh. I ndeireadh 2009, toghadh an Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch chuig rúnaíocht EDeAN do 2010. Beidh comhroinnt faisnéise ar Scoth-Ionad in Obair Dearaidh Uilíoch NDA agus bailiú faisnéise ar na cleachtais is fearr agus ar fhorbairtí nua maidir le hInrochtaineacht Teicneolaíochta Cumarsáide Faisnéise agus Dearadh Uilíoch ó ar fud na hEorpa mar chuid dá ról.

Caighdeán

Déanann an NDA cathaoirleacht ar an gCoiste Comhairleach um Chaighdeán Inrochtaineachta do Chách arna reachtáil ag an Údarás um Chaighdeán Náisiúnta na hÉireann. Rinne Grúpa Oibre an Choiste ar an gComhshaoil Tógtha athbhreithniú leathan ar chaighdeán molta Fhoirgníocht Tógála Eagraíochta Caighdeán Idirnáisiúnta maidir le hinrochtaineacht agus le hinúsáideacht an chomhshaoil thógtha, agus mhol sé 200 leasú ina leith. Rinne Grúpa Oibre an Choiste ar Chathaoireacha Rothaí roinnt moltaí maidir le hathbhreithniú a dhéanamh ar chaighdeán ISO, agus d'oibrigh an Grúpa Oibre ar Theicneolaíocht Cumarsáide agus Faisnéise go dlúth ó thaobh fhorbairt na gcaighdeán nua Eorpach.

Cuireadh an tríú dréacht de Chomhaontú Ceardlann CEN ar Dhearadh Uilíoch i gCuraclaim Forbartha Gairmiúla Leanúnach do Dhaoine Gairmiúla Teicneolaíochta Cumarsáide Faisnéise ar fáil do chomhairliúchán poiblí ag deireadh mhí Eanáir 2010. Táthar ag súil go bhfoilseofar an doiciméad deiridh faoi Fhómhar 2010.

Rinneadh obair fhorleathan ar eagrán nua den tsraith **Building for Everyone**, a fhoilseofar mar shraith naoi leabhrán i 2010.

Le linn 2009, thacaigh na Náisiúin Aontaithe le tionscnamh faoin ainm **3Gict – Bosca Uirlise r-Inrochtaineachta do Lucht Déanta Polasaí**, a bhfuil feasacht i dtaobh Inrochtaineachta i réimse Teicneolaíochta Cumarsáide Faisnéise mar chuspóir leis. Tá sé sin ag teacht leis na hoibleagáidí Teicneolaíochtaí Cumarsáide Faisnéise faoi Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Chearta Daoine faoi Mhíchumas, a chlúdaíonn raon leathan de réimsí teicneolaíochta, lena n-áirítear, ICT agus teileafónaíocht.

Thacaigh an Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch ó thaobh an ábhair do shuíomh gréasáin 3Gict a eagrú agus a bhailiú. Beidh an bosca uirlise le seoladh i mí Márta 2010 ó na NA i gcomhar leis an Aontas Teileachumarsáide Idirnáisiúnta.

Oideachas i nDearadh Uilíoch

Bhí an Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch gníomhach i roinnt tionscnamh a dearadh chun taighde agus oideachas i nDearadh Uilíoch a chur chun cinn. I gcomhpháirtíocht le Coláiste na Tríonóide Bhaile Átha Cliath, rinneadh coimisiúnú ar staidéar taighde chun creat a bhunú chun Dearadh Uilíoch a thabhairt isteach i gcuraclam dearaidh agus innealtóireachta Choláiste na Tríonóide Bhaile Átha Cliath. Críochnófar an staidéar seo i 2010. Rinne Scoth-Ionad i nDearadh Uilíoch NDA teagmháil le múinteoirí in Institiúid Teicneolaíochta Bhaile Átha Cliath; in Ollscoil na hÉireann, Maigh Nuad; in Ollscoil na hÉireann, Baile Átha Cliath agus i gColáiste Ollscoile Corcaigh chun ioncorprú Dearaidh Uilíoch sna cúrsaí atá cheana acu a chur chun cinn.

Coiste Comhairle Meabhairshláinte

Chuir coiste comhairle reachtúil de chuid an NDA ar mheabhairshláinte ionchur agus treoir saineolaithe ar fáil, go háirithe eolas a chur ar fáil do pháipéar comhairle polasaí an NDA maidir le ceanteidil an Bhille ar Inniúlacht Meabhrach agus comhairle ón NDA maidir le straitéis tithíochta a fhorbairt do dhaoine faoi mhíchumas

Tosaíocht Straitéiseach 2: Monatóireacht agus Athbhreithniú ar an Straitéis Náisiúnta Míchumais

I rith 2009 lean NDA le monatóireacht agus athbhreithniú ar fheidhmiú Straitéis Náisiúnta Míchumais an Rialtais, lena n-áirítear Cuid V den Acht um Míchumas a chomhlíonadh.

Rannpháirtíocht i socruithe monatóireachta

Tá ionadaíocht ag NDA ar na coistí a bunaíodh chun athbhreithniú a dhéanamh ar dhul chun cinn sna sé roinn Rialtais atá freagrach as pleananna earnálacha faoin Straitéis Náisiúnta Míchumais. Tá ionadaíocht freisin ag NDA ar Ghrúpa Monatóireachta Geallshealbhóirí na Straitéise Náisiúnta Míchumais, faoi chathaoirleacht Roinn an Taoisigh agus a bhuaileann le chéile dhá uair sa bhliain chun monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn phríomheilimintí straitéise agus tras-earnálacha. Chuir an NDA páipéir chomhairle ar fáil roimh na cruinnithe sin. I measc na gceisteanna a ardaíodh sa chomhairle sin, bhí:

- conas a leantar le feidhmiú na Straitéise Náisiúnta Míchumais a chur chun cinn sa chúlú eacnamaíochta atá ann faoi láthair agus leis na srianta atá ar airgeadais phoiblí
- na deiseanna chun machnamh a dhéanamh conas a mhúnlaítear polasaithe agus seirbhísí, na deiseanna atá le tabhairt faoi deara ó mhúnlaí nuálacha agus na deiseanna chun acmhainní teoranta a úsáid níos éifeachtúla
- na deiseanna chun polasaithe a fhorbairt, córais a athchóiriú agus pleananna a chur i bhfeidhm thar na chéad trí bliana eile chun go mbeadh sochaí na hÉireann in ann leas a bhaint as an bhfeabhas ar chúrsaí eacnamaíochta nuair a thiocfaidh sé
- an tábhacht a bhaineann le hoiliúint dhóthanach agus áiteanna oideachais a chur ar fáil do na daoine faoi mhíchumas a fhágann an scoil

An Grúpa Páirtithe Leasmhara Míchumais

Tá an NDA ag leanúint ag cur rúnaíochta ar fáil don Ghrúpa Páirtithe Leasmhara Míchumais, ar grúpáil neamhspleách iad as an earnáil dheonach agus phobail agus áirítear ar an ngrúpáil sin:

- Cónaidhm na hÉireann um Míchumas
- Cuimsiú Éireann
- Cónaidhm Meabhairshláinte na hÉireann
- Cónaidhm Náisiúnta na nEagraíochtaí Deonacha
- Comhlachas Gnó Gan Beann ar Bhrabús
- Daoine faoi Mhíchumas in Éirinn Teoranta

Grúpa Monatóireachta Vision for Change

Ceapadh Stiúrtóir NDA ar an nGrúpa Monatóireachta Neamhspleách ar **Vision for Change**, Straitéis Meabhairshláinte an Rialtais. Tá naisc thábhachtacha idir an Straitéis seo agus an Straitéis Náisiúnta Míchumais, mar shampla ó thaobh aghaidh a thabhairt ar fhostaíocht agus ar riachtanais tithíochta daoine a bhfuil deacrachtaí meabhairshláinte acu.

Táscairí Straitéise Náisiúnta Míchumais

Le linn 2009, thosaigh NDA ag bailiú sonraí do shraith táscairí chun tacú le tomhas a dhéanamh ar fheidhmiú agus ar fhorbairt na Straitéise Náisiúnta Míchumais maidir leis an tionchar ar dhaoine faoi mhíchumas. Tá sonraí á dtiomsú ó roinnt foinsí, lena n-áirítear ón Daonáireamh, ón Suirbhé Náisiúnta Míchumais, ó na bunachair shonraí náisiúnta míchumais arna mbainistiú ag Bord Taighde Sláinte agus ó ranna rialtais éagsúla. Coimisiúnaíodh suirbhé i rith na bliana a bunaíodh ar dhaonra daoine faoi mhíchumas chun sonraí a bhailiú faoi na constaicí ar rannpháirtíocht, lena n-áirítear rochtaine an chomhshaoil sheachtraigh, sonraí nach raibh fáil orthu sna foinsí atá ann cheana. Seolfar an tsraith táscairí i 2010 agus déanfar monatóireacht uirthi ar bhonn leanúnach.

Foilsíú na Straitéise Náisiúnta Míchumais

Coimisiúnaigh an ÚNM foilsíúchán a chur le chéile chun cur síos a dhéanamh ar na forbairtí tábhachtaí i leith míchumais ó na 1990aidí, go h-áirithe chun cur síos a dhéanamh ar an Straitéis Náisiúnta Míchumais mar cás-staidéir tábhachtach ina leith sin. Tá sé mar aidhm an staidéar seo a fhoilsiú i 2010.

Daoine faoi mhíchumas á bhfostú sa tseirbhís phoiblí

Ceann de ról reachtúla an NDA ná monatóireacht a dhéanamh ar Chuid 5 den Acht um Míchumas 2005, a dhéileálann le fostaíocht daoine faoi mhíchumas sa tseirbhís phoiblí. Faoi théarmaí an Achta tá ceangal ar chomhlachtaí poiblí fostaíocht daoine faoi mhíchumas a chur chun cinn sa tseirbhís phoiblí agus tacú léi, agus an sprioc ann gur daoine faoi mhíchumas a bheadh in 3% den fhórsa saothair. Foilsíodh tuarascáil NDA chuig an Aire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí ar chomhlíonadh i 2008 ag deireadh na bliana 2009 agus thug sé sin samplaí de dhea-chleachtais chun suntais. Léirigh an tuarascáil nasc láidir idir bearta gnímh dearfacha, ar nós polasaí míchumais nó Cód Cleachtais chun tacú le daoine faoi mhíchumas a fhostú, agus an sprioc 3% a bhaint amach.

Don chéad uair ó bunaíodh an sprioc 3% ar bhonn reachtúil, bhain gach ceann de na 15 Ranna Rialtais an sprioc amach nó sháraigh siad í, ardú ó 13 i 2007. Tríd is tríd, bhain 55% de chomhlachtaí poiblí an sprioc 3% amach nó sháraigh siad í, ardú ó 51% i 2007.

D'ardaigh céatadán foirne faoi mhíchumas ar fud na hearnála poiblí ina hiomláine ó 2.5% i 2007 go dtí 2.7% i 2008. Sna Ranna Rialtais tharla ardú ó 3.8% go 3.9% cé go raibh laghdú beag i gcás na n-údarás áitiúil, ó 3.6% go 3.5%.

Is é 6,083 líon na bhfostaithe sa tseirbhís phoiblí a dhearbhaigh míchumas i 2008 as 229,000 fostaí ar an iomlán sna comhlachtaí poiblí a tuairiscíodh faoin Acht. Ba hiad na figiúirí inchomparáide don bhliain 2007 ná 5,879 as fostaíocht iomlán de 239,000.

Rinne an NDA óstáil ar sheimineár dea-chleachtais do chomhlachtaí poiblí i mí Aibreáin. Ar na hábhair a clúdaíodh bhí meabhairshláinte; cóiríocht réasúnach; coinneáil tar éis míchumas a fháil; agus míchumas a nochtadh.

Tuarascáil ar mhíchumas a nochtadh san ionad oibre

Chun NDA a chur ar an eolas chun a gcuid oibre ó thaobh fhostaíocht daoine faoi mhíchumas san ionad oibre a chur chun cinn, coimisiúnaíodh athbhreithniú ar shaothar agus ar chleachtas chun constaicí ar mhíchumas a nochtadh san ionad oibre a scrúdú. Áiríodh grúpaí fócais agus agallaimh aonair le fostaíthe seirbhíse poiblí ar an taighde a rinneadh. Tá an tuarascáil dar teideal **Míchumas a Nochtadh san Ionad Oibre - Athbhreithniú ar shaothar agus ar chleachtas in Earnáil Phoiblí na hÉireann** ar fáil ar shuíomh gréasáin an NDA (www.nda.ie). Rinneadh iniúchadh sa taighde ar chúiseanna a bhféadfadh an líon foirne faoi mhíchumas a tuairiscíodh a bheith níos lú ná an fhíorúimhir, rud a d'fhéadfadh tionchar mór a bheith aici ar an bpróiseas monatóireachta. Rinneadh roinnt cur i láthair ar thorthaí na Tuarascála lena n-áirítear cur i láthair chuig rannpháirtithe ag seimineár dea-chleachtais bliantúil an NDA do chomhlachtaí poiblí ar fhostaíocht agus ag seimineár oifigeach rochtana bliantúil san Aibreán.

Neamhchomhlíonadh bliain i ndiaidh bliana

Féadann an NDA, faoi alt 49 den Acht um Míchumas 2005, gníomhartha sonracha a mholadh a thógfaidh comhlacht poiblí nach mbeadh a gcuid oibleagáidí dlíthiúla ar fhostaíocht seirbhíse poiblí á gcomhlíonadh acu dhá bhliain as a chéile. Tá oibleagáidí cáilitheacha ag dul leis na hoibleagáidí san Acht mar 'a mhéid is indéanta é' agus 'mura bhfuil cúiseanna maithe lena mhalairt'. Le linn 2009, 'd'fhorbair an tÚdarás sraith critéar chun comhlíonadh Chuid 5 a mheasúnú go foirmiúil. Cuireadh na critéir sin in iúl don Aire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí agus do gach ceann de na coistí monatóireachta reachtúla.

Tosaíocht Straitéiseach 3: Ceisteanna leantacha agus ceisteanna a thagann chun cinn a bhaineann le polasaí agus le cleachtais do dhaoine faoi mhíchumas a aithint agus comhairle a thabhairt ina leith

Faoin bpríomhthosaíocht seo, dhírigh NDA ar raon ceisteanna, lena n-áirítear:

- dul in aois agus míchumas
- drochíde do dhaoine faoi mhíchumas
- cónaí sa phobal agus cónaí neamhspleách do dhaoine faoi mhíchumas.
- seirbhísí toirchis agus luathmháithreachais
- reachtaíocht faoi chumas meabhrach
- ionadaíocht agus léiriú daoine faoi mhíchumas i meáin chraolta na hÉireann
- míchumas a nochtadh san ionad oibre
- treoir eiteiciúil do thaighde míchumais a fhorbairt

Agus torthaí na tosaíochta seo á seachadadh ag NDA, d'oibrigh siad i gcomhpháirtíocht le raon eagraíochtaí cuí reachtúla, cinn náisiúnta agus idirnáisiúnta.

Ag Dul in Aois agus Míchumas

Chuir an NDA páipéar comhairle polasaí i láthair le heolas a chur ar fáil d'fhorbairt Straitéise Náisiúnta do Dhul in Aois go Dearfach ón Oifig do Dhaoine Scothaosta. Thug an páipéar aghaidh ar cheisteanna a bhíonn roimh dhaoine scothaosta faoi mhíchumas, chomh maith leis na ceisteanna do dhaoine a dtagann míchumais go luath orthu agus iad ag dul in aois. Léiríodh freisin an tábhacht a bhaineann le dearadh uilíoch a úsáid, mar mhír lánpháirteach i straitéis do dhul in aois go dearfach, chun timpeallacht, táirgí, seirbhísí agus faisnéis a chruthú a d'fhéadfadh gach duine a úsáid is cuma cén aois nó cumas.

Sholáthair an NDA páipéar comhairle don Garda Síochána mar ionchur i Straitéis na nGardaí do Dhaoine Scothaosta. Bhí ionchur ag an NDA in Athbhreithniú an Fhóraitm Shóisialta agus Eacnamaíochta Náisiúnta ar Phacáistí Cúraitm Bhaile.

Chuir an NDA páipéar faoi bhráid an Fhóraitm ar Deireadh Saoil.

Drochíde do dhaoine faoi mhíchumas

I 2009, rinne NDA coimisiúnú ar thaighde a chuirfeadh eolas ar fáil do leagan amach staidéir náisiúnta maidir le taithí daoine faoi mhíchumas in Éirinn a mbeadh drochíde tugtha dóibh ag díriú ar a dtaithí ar chórais ó thaobh coisc, cosanta agus sásaimh. Is é cuspóir an tionscadail ná modheolaíocht éifeachtach

a aithint do staidéar náisiúnta, bunaithe ar shamplaí cuí ón litríocht idirnáisiúnta, agus staidéar píolótach a dhéanamh.

Cónaí sa phobal

Le linn 2009, thug NDA faoi raon gníomhaíochtaí chun a chuid oibre ar chónaí sa phobal agus cónaí neamhspleách i gcás daoine faoi mhíchumas a chur ar an eolas agus a threorú. Áiríodh mar chuid den obair sin:

Taighde

- Rinne NDA coimisiúnú ar an Ionad Tizard in Ollscoil Kent chun athbhreithiú a dhéanamh ar staidéir a bhaineann le daoine faoi mhíchumas intleachtúil agus chun scrúdú a dhéanamh ar chaighdeán tacaíochtaí cónaitheach do na daoine sin a chónaíonn in ionaid phobail scaipthe, i gcomparáid le daoine atá ina gcónaí i gcóiríocht braisle. Léiríonn an fhianaise atá ar fáil go seachadann ionaid phobail scaipthe torthaí níos fearr i gcás daoine faoi mhíchumas.
- Scrúdaigh tionscadail taighde eile seirbhísí fostaíochta do dhaoine faoi mhíchumas i dtíortha eile, le béim faoi leith ar sciathfhostaíocht.
- Mheas tionscadal eile tacaíochtaí a bhíonn ag teastáil ó dhaoine le míchumais ar feadh an tsaoil le go leanfadh siad ar aghaidh ina gcónaí sa phobal de réir mar a théann siad in aois (aosú in áit), chun eolas a chur ar fáil do chomhairle an NDA ar Straitéis Náisiúnta do Dhul in Aois go Dearfach.

Cónaí sa phobal agus cónaí neamhspleách do dhaoine faoi mhíchumas.

Reáchtáladh comhdháil bhliantúil de chuid an NDA, chun foghlaim a sholáthar i dtaobh polasaí in Éirinn, i bPáirc an Chrócaigh i mí Dheireadh Fómhair agus tugadh an teideal **Cónaí sa phobal agus cónaí neamhspleách do dhaoine faoi mhíchumas a chur chun cinn** uirthi.

Mheall an chomhdháil thart ar 200 toscaire agus rinne saineolaithe idirnáisiúnta ceannródaíocha cur i láthair ar thionscnaimh dea-chleachtais agus forbairt polasaí go hidirnáisiúnta chun cónaí neamhspleách agus cur chuige saoránach i leith soláthair seirbhíse do dhaoine faoi mhíchumas a chur chun cinn. Chomh maith leis na hollseisiúin, dhírigh ceardlanna níos lú ar réimsí ar nós tacaíochtaí iompair, samhlacha cónaithe nuálaíocha agus cláir for-rochtana pobail. Tá imeachtaí na comhdhála ar shuíomh gréasáin NDA (www.nda.ie).

Díospóireachtaí Boird Chruinn ar chónaí sa phobal

Rinne NDA óstáil ar dhíospóireacht Boird Chruinn le beirt saineolaithe as Ceanada ar nuálacha ó thaobh cónaí sa phobal in Alberta, Ceanada, chun foghlaim ó nuáil polasaí agus chun níos mó faisnéise a thabhairt do dhéantóirí polasaí agus do sholáthróirí seirbhísí. Dhírigh na díospóireachtaí ar an gclár

maoinithe aonair do dhaoine faoi mhíchumas intleachtúil in Alberta, ceann atá ar cheann de na cláir is sine agus is mó ar domhan. Nuálaíocht eile a ndearnadh plé uirthi ná clár cúraim rathúil a d'úsáid gníomhaíochtaí pobail príomhshrutha mar fhoinsé cúraim do theaghlaigh daoine faoi mhíchumas.

Díospóireachtaí Boird Chruinn ar Íocaíochtaí Díreacha

Reáchtáil NDA cruinniú boird chruinn ar cheisteanna íocaíochtaí díreacha le daoine faoi mhíchumas chun tuilleadh rogha agus cumhachta a thabhairt do dhaoine ó thaobh seirbhísí a bhíonn á rochtain acu. I rith an chruinnithe seo fuarthas ionchur saineolaithe ar mhúnlaí íocaíochta dírí atá i bhfeidhm i dtíortha Eorpacha eile agus sholáthair an cruinniú deis chun foghlaim conas a d'oibrigh feidhmiú na n-íocaíochtaí díreacha i dTuaisceart Éireann. Úsáidfídh obair eile de chuid an NDA an fhaisnéis ón seimineár seo, ón saothar taighde, agus ó staidéar sé tír NDA ar chórais mhíchumais chun páipéar comhairle polasaí a chur ar an eolas.

Athbhreithniú ar sheirbhísí toirchis agus luathmháithreachais

I 2008 choimisiúnaigh an NDA Coláiste na Tríonóide Bhaile Átha Cliath chun athbhreithniú litríochta a dhéanamh ar sheirbhísí sláinte a mhaoinítear go poiblí do mhná faoi mhíchumas le linn toirchis, breith leanaí agus luathmháithreachais. Críochnaíodh dhá thuarascáil ón tionscadal seo i 2009.

Bhreathnaigh an chéad tuarascáil ar an litríocht idirnáisiúnta maidir le constaicí seirbhísí. Áirítear orthu sin, deacrachtaí i ngluaiseacht sa chomhshaol fisiciúil, easpa eolais ó thaobh na foirne de maidir lena míchumas, faisnéis nach bhfuil rochtain uirthi, cleachtais scagtha neamhdhóthanacha, agus drogall ó thaobh na mban deacrachtaí meabhairshláinte a nochtadh.

Athbhreithniú ar pholasaithe idirnáisiúnta agus náisiúnta sa réimse seo a bhí sa dara tuarascáil. Bhí suirbhé ann ar na 19 aonad máithreachais a fhaigheann maoiniú poiblí agus fuarthas amach nach raibh polasaithe, cleachtais agus imeachtaí i scríbhinn ó thaobh déileáil le soláthair seirbhísí do mhná faoi mhíchumas ach in áit amháin. Fuair an t-athbhreithniú ar pholasaithe i naoi dtír eile amach go raibh an raon is cuimsithí de pholasaithe agus de dhoiciméid treoracha ó thaobh cúram ban faoi mhíchumas le linn toirchis, breith leanaí agus luathmháithreachais sa Ríocht Aontaithe.

Clúdaíonn an tríú tuarascáil atá idir lámha (agus a fhoilseofar i 2010) taighde atá bunaithe ar agallaimh le máithreacha faoi mhíchumas faoina dtaithe agus ar ghrúpaí fócais leis an bhfoireann.

Reachtaíocht faoi chumas meabhrach

Chuir an NDA dhá pháipéar comhairle polasaí faoi bhráid an Aire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí ar an dréachtscéim den Bhille um Chumas Meabhrach a bhí foilsithe ag an Aire. Chlúdaigh an chéad cheann de na páipéir comhairle faoi raon iomlán ceisteanna sa dréachtscéim, agus bhí ionchur ó shaineolaithe ó Choiste Comhairle Meabhairshláinte an NDA ag cur eolais ar fáil dó. Dhéileáil an dara páipéar go sainiúil leis an gceist faoin gcumas toiliú le caidreamh gnéis agus leis na ceisteanna a thagann as Alt 5 den Acht um an Dlí Coiriúil (Cionta Gnéis) 1993. Bhí na páipéir sin curtha ar an eolas ag dhá bhord cruinne saineolaithe a reáchtáil an NDA ina raibh ranna rialtais, comhlachtaí reachtúla, eagraíochtaí míchumais agus saineolaithe ón Ríocht Aontaithe ina measc sin a d'fhreastail.

D'oibrigh an NDA i gcomhpháirtíocht leis an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí chun comhdháil comhchomhairle a reáchtáil ar Scéim an Bhille um Chumas Meabhrach 2008. Rinne Dermot Ahern T.D. An tAire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí an t-aitheasc oscailte agus d'éist an chomhdháil le cur i láthair ó chainteoirí ón gCoimisiún um Athchóiriú an Dlí, ó Oifig na gCoimircithe Cúirte, ó Chuimsiú Éireann agus ó Age Action Ireland. Bhí níos mó ná 150 duine ó ranna rialtais, ó chomhlachtaí reachtúla, ó na cúirteanna, ón lucht dlí, ó eagraíochtaí míchumais agus ó lucht tacaíochta ag an gcomhdháil sin i gCaisleán Bhaile Átha Cliath an 5 Feabhra 2009. Sholáthair an chomhdháil deis struchtúrtha do dhaoine leasmhara freagairt do dhréachtscéim an Bhille.

Ionadaíocht agus Léiriú daoine faoi mhíchumas i meáin chraolta na hÉireann

Lean NDA dá chuid oibre le Coimisiún Craolacháin na hÉireann (BCI) maidir le hionadaíocht agus léiriú daoine faoi mhíchumas i meáin chraolta na hÉireann. I mí Iúil 2009 d'fhoilsigh BCI agus an NDA torthaí na dtrí thionscadal taighde a bhí coimisiúnaithe:

- **Athbhreithniú ar reachtaíocht, ar pholasaí agus ar chleachtas i ndlínsí eile**
Scrúdaigh an staidéar seo an reachtaíocht, an polasaí agus an cleachtas a rialaíonn ionadaíocht agus léiriú daoine faoi mhíchumas sna Stáit Aontaithe, i gCeanada, san Astráil, sa Nua-Shéalainn, sa Ríocht Aontaithe, sa Ghearmáin, i Málta, sa Spáinn agus sa tSualainn.
- **Suirbhé ar dhearcadh daoine maidir le léiriú daoine faoi mhíchumas i meáin chraolta na hÉireann**
Rinne Taighde Margaidh Lansdowne an suirbhé seo ar dhearcadh an phobail maidir le léiriú daoine faoi mhíchumas i gcrualtóireacht raidió agus teilifíse. Rinneadh 1,013 agallamh aonair ar fud na tíre le linn 2007.

- **Anailís ar ábhar agus ar dhioscúrsa meán craolta na hÉireann**
Bhain anailís dioscúrsa agus ábhair ar 408 uair de chlár a bhí craolta ag stáisiún raidió agus teilifíse in Éirinn idir mí Feabhra agus mí Iúil 2007 leis an staidéar seo.

Soláthraíonn comhthorthaí na staidéar seo léargais nua ar ionadaíocht agus ar léiriú daoine faoi mhíchumas i gcráoltóireacht na hÉireann, agus soláthraíonn siad bonn do bhunú treoirlínte deonacha do na meáin chraolta.

Scéim an NDA chun Taighde a Chur Chun Cinn

I 2008 sheol an NDA Scéim chun Taighde a Chur Chun Cinn a dhírigh ar mheabhairshláinte, agus críochnaíodh dhá staidéar de na ceithre thionscadal ceadaithe i 2009:

- **Measúnú ar** Riachtanais Shiciatracha agus Shiceolaíoch a Measc Imirceoirí ag Lorg Cabhrach i mBaile Átha Cliath ar thug foireann d'Fhoireann Síciatrachta Cultúir, Ospidéal Ollscoile an Mater Misericordiae agus Scoil na Síceolaíochta, Ollscoil na hÉireann, Baile Átha Cliath agus as foireann ó Ollscoil na hÉireann, Baile Átha Cliath faoi. Shainaithin an staidéar difríochtaí suntasacha idir rannpháirtithe mionlaigh eitnigh agus rannpháirtithe Éireannacha maidir le fadhbanna agus tacaíochtaí atá ar fáil chomh maith le tuiscintí faoi dheacrachtaí meabhairshláinte agus cóireáil dóibh. Baineadh ceachtanna suntasacha as ó thaobh pholasaí meabhairshláinte na hÉireann agus sholáthar seirbhíse laistigh de shochaí atá ag éirí níos ilghnéithí.
- Taighde ar **Fhardal Comthéacs Athslánaithe** a fhorbairt le húsáid i seirbhísí meabhairshláinte ar thug Eve Holdings faoi.

Eitic Taighde Míchumais

Bhunaigh an NDA Coiste Eitice Taighde Míchumais i 2007 chun an NDA féin a chur ar an eolas faoi cheisteanna eitice maidir le taighde míchumais, agus faoi athbhreithniú treoirlínte NDA 2006 ar chleachtas taighde eitice. Is é cuspóir na dTreoirlíne Eitice Taighde Míchumais ná comhairle a chur ar fáil do níos mó ná 70 coiste comhairle taighde in Éirinn. Seoladh an foilseachán treorach ag Comhdháil Taighde Bhliantúil an NDA i mí Dheireadh Fómhair. Is féidir teacht uirthi ar shuíomh gréasáin an NDA (www.nda.i).

Tosaíocht Straitéiseach 4: Treoracha, caighdeán agus cóid chleachtais a fhorbairt chun go mbeidh seirbhísí agus áiseanna ardchaighdeán ann do dhaoine faoi mhíchumas

Bhí obair an NDA maidir le caighdeán, treoir, monatóireacht agus le feabhas a aithint maidir le hinrochtaine seirbhísí poiblí ag croílár na hoibre a rinneadh faoin tosaíocht straitéiseach seo i 2009.

Oidhreacht Inrochtana

Ceanglaíonn Alt 29 den Acht um Míchumas go mbeadh rochtain ar láithreáin oidhreachta. Leanann NDA Cóid Cleachtais maidir le láithreáin inrochtana oidhreachta a fhorbairt, mar a d'iarr an tAire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí air. Tá sé i gceist leis an gCód comhairle phraiticiúil a chur ar fáil faoi conas a chomhlíontar forálacha alt 29 den Acht um Míchumas 2005 ó thaobh láithreáin oidhreachta atá faoi úinéireacht, faoi bhainistiú nó faoi rialú comhlachtaí stáit agus a bhfuil rochtain ag an bpobal orthu. I 2009, lean an NDA ag cur chun cinn forbairt an dréachtChóid agus d'oibrigh go dlúth le príomhgheallsealbhóirí, go háirithe leis an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil agus leis an an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí. D'oibrigh NDA i gcomhar leis an Aonad Comhairle agus Oidhreachta Ailtireachta sa Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil chomh maith ar leabhrán treorach do chomhlachtaí poiblí ar rochtain ar láithreáin oidhreachta a fheabhsú ach meas fós ar a dtréithe speisialta agus a stádas caomhantais. Táthar ag súil go bhfoilseofar an leabhrán seo i 2010.

Tionscadal Ríomhfhoghlama

Tá an NDA ag obair ar mhodúl ríomhfhoghlama a fhorbairt chun réamhoiliúint ar chomhionannas míchumais a sholáthar d'fhoirne san earnáil phoiblí. Tá sé i gceist leis an modúl faisnéis agus tuiscint a chur ar fáil d'fhoirne san earnáil phoiblí chun seirbhísí ar ardchaighdeán a chinntiú do chustaiméirí faoi mhíchumas. Beidh an modúl ríomhfhoghlama ar fáil mar shaoráid ar líne le roghanna DVD agus cruachóip dóibh siúd nach mbeidh rochtain acu ar an tsaoráid ar líne.

Tá ionadaithe ó Ionad Forbartha agus Bainistíochta Eagraíochta na Roinne Airgeadais, ó na Coimisinéirí Ioncaim, ó Bhord Seirbhísí Bainistíochta an Rialtais Áitiúil agus ón NDA i measc na foirne tionscadail don tionscnamh seo. Rinne an fhoireann sin maoirseacht ar fhorbairt na tairisceana, lena n-áirítear cuspóirí oiliúna mionsonraithe agus an tsonraíocht ríomhfhoghlama.

Duais "Rochtain den Scoth"

Rinneadh an Scéim Duaiseanna "Rochtain den Scoth" a fhorbairt agus a fheabhsú tuilleadh i 2009. Tar éis athbhreithniú a dhéanamh ar an múnla oibre, baineadh amach éifeachtachtaí lenar bhain laghduithe suntasacha i gcostais oibríochta don scéim. Ghlac foireann intí freagracht as roinnt míreanna den scéim agus baineadh uaséifeachtacht amach ó thaobh próiseas gnó. Chuaigh an NDA i dteagmháil le thart ar 20 eagraíocht seirbhíse poiblí agus tá a gcuid ullmhúcháin do mheasúnuithe EtA le linn 2010 á dtreorú aige .

Seirbhísí Poiblí Inrochtana a Chur Chun Cinn

I 2008, rinne NDA a chéad suirbhé monatóireachta ar fheidhmiú Chód Cleachtais um Inrochtaine Seirbhísí Poiblí agus Faisnéise arna soláthar ag Comhlachtaí Poiblí. Ullmhaíodh agus scaipeadh tuarascáil ar an bpróiseas monatóireachta sin i 2009 agus tá sí ar fáil ar shuíomh gréasáin an NDA (www.nda.ie). Cuireadh an tuarascáil ar aghaidh chuig na hAirí cuí i mí Eanáir agus scaipeadh í chuig ceann gach comhlachta poiblí i mí Márta. Lean NDA ar aghaidh ag soláthar tacaíochta do chomhlachtaí poiblí nuair a cuireadh an Cód Cleachtais i bhfeidhm i 2009. Cuireadh tuarascáil ar thorthaí an tSuirbhé Monatóireachta i láthair ag Comhdháil Oifigeach Rochtana i mí an Aibreáin. Dhírigh an Chomhdháil sin ar shárcleachtas maidir le soláthar seirbhísí agus faisnéise inrochtana arna soláthar ag comhlachtaí poiblí agus áiríodh ar an gcomhdháil sin cur i láthair ó na húdaráis áitiúla i gContae Mhaigh Eo agus i gContae Mhuineacháin. Chuir NDA torthaí na tuarascála monatóireachta i láthair ag seimineár oiliúna d'oifigigh rochtana a thionóil an Foras Riaracháin (IPA).

Cáilíocht ard seirbhísí do dhaoine faoi mhíchumas a chur chun cinn

D'oibrigh an NDA i gcomhar le príomhgheallsealbhóirí, lena n-áirítear an tÚdarás um Fhaisnéis agus Cáilíocht Sláinte (HIQA) agus Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (FSS) maidir le caighdeán do sheirbhísí cónaitheacha a fhorbairt do dhaoine faoi mhíchumas i 2009. Áiríodh ar an obair sin comhairle a chur ar fáil do HIQA maidir le huirlis fhéinmheasúnaithe a fhorbairt le haghaidh caighdeán seirbhísí cónaitheacha do dhaoine faoi mhíchumas a chomhlíonadh, i ndáil le caighdeán a bhaineann le gnéithe an chomhshaoil thógtha go háirithe. Bhí ionadaíocht ag an NDA ar ghrúpa oibre a bhunaigh an FSS chun creat dearbhaithe cáilíochta a fhorbairt do sheirbhísí lae do dhaoine faoi mhíchumas.

D'oibrigh an NDA i gcomhar leis an nGníomhaireacht um Thoircheas Géarchéime chomh maith chun athbhreithniú litríochta a choimisiúnú ar Thacaíochtaí Inrochtana agus Cuí a Sholáthar do chliaint faoi mhíchumas intleachtúil a bhfuil toircheas géarchéime acu. Críochnófar an t-athbhreithniú sin i 2010.

Athbhreithniú ar Chuid M

D'eisigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil doiciméad comhchomhairle ar leasuithe molta ar Chuid M de na Rialacháin Foirgníochta i mí Iúil 2009 (a bhaineann le rochtain ar fhoirgnimh ó thaobh daoine faoi mhíchumas agus a n-úsáid). Mar chuid den phróiseas comhchomhairle poiblí sin, d'ullmhaigh an NDA páipéar comhairle mionsionraithe i 2009 ar na leasuithe atá molta. Bunaíodh fo-ghrúpa Chuid M de Chomhlacht Comhairle na Rialachán Foirgníochta ina dhiaidh sin agus tá an NDA air. (Is comhalta é NDA den phríomhchomhlacht comhairle chomh maith). Tá an fo-ghrúpa sin ag cur an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil ar an eolas maidir le hathbhreithniú breise ar na leasuithe molta ar Chuid M mar thoradh ar na haighneachtaí a fuarthas le linn thréimhse na comhchomhairle. Tá an obair seo ar siúl go leanúnach agus táthar ag súil go mbeidh sí i gcríoch i mí Aibreáin 2010 nuair a chuirfear doiciméad athbhreithnithe faoi bhráid BRAB lena cheadú.

Éalú Sábháilte do Chách

I mí Meán Fómhair 2009, i gcomhpháirtíocht leis an Institiúid Sláinte agus Sábháilteachta Gairme (An Rannóg Bainistíochta Riosca Dóiteáin), d'eagraigh an NDA comhdháil aon lae i mBaile Átha Cliath ar éalú sábháilte do chách. Bhí an chomhdháil leagtha amach chun comhairle phraiticiúil a sholáthar ar phleanáil maidir le héalú sábháilte gach úsáideora foirgnimh, lena n-áirítear daoine faoi mhíchumas.

Mheall an chomhdháil breis is 200 duine, lena n-áirítear comhairleoirí sábháilteachta agus sláinte, oifigigh dóiteáin, soláthróirí seirbhísí míchumais, ailtirí agus innealtóirí. D'oscail John Moloney T. D. Aire Comhionannais, Míchumais agus Meabhairshláinte, an chomhdháil. Ba í Mary Dorgan, Príomhfheidhmeannach Cúnta an Údarás um Sláinte agus Sábháilteachta a chuir an phríomhchaint i láthair agus leag amach na ceanglais reachtaíochta atá ann faoi láthair agus chuir béim ar thábhacht planáil mhaith. Cuireadh i láthair taithí ó Bhriogáid Dóiteáin Bhaile Átha Cliath agus taithí phearsanta ó dhuine faoi mhíchumas; dearadh foirgneamh nua ar nós Ospidéal an Mater Misericordiae agus Staidiam nua Aviva (Bóthar Lansdúin); Lár Bhaile Dhún Droma – planáil aslonnaithe; comhshaol cúraim shláinte agus úsáid arduithe le linn aslonnaithe ar thopaicí a cuireadh i láthair.

Tá treoir NDA ar aslonnú agus ar rochtain do dhaoine faoi mhíchumas ar fáil ar shuíomh gréasáin an NDA, chomh maith leis na cuir i láthair ag an gcomhdháil (www.nda.ie).

Tosaíocht Straitéiseach 5: Cur leis an gcumas na tosaíochtaí straitéiseacha go léir a bhaint amach agus feabhas a chur ar an gcumarsáid

Le linn 2009, d'oibrigh an NDA chun na córais agus na hathruithe próisis a tionscnaíodh i 2008 a neadú, lena n-áirítear Seirbhísí Comhroinnte Teicneolaíochta Cumarsáide Faisnéise agus Airgeadais a tugadh isteach leis an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí.

Cúrsaí Airgeadais

Thug an NDA aistriú phróiseáil idirbheartaíochtaí airgeadais i gcrích trí phróiseáil a phárolla a aistriú chuig Seirbhísí Comhroinnte Airgeadais na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí. Tar éis aistriú íocaíochtaí creidiúnaithe i 2008, rinne an NDA athbhreithniú neamhspleách ar rialuithe airgeadais inmheánacha d'fhonn láidreacht próiseas agus rialuithe leanúnacha a chinntiú. Chomh maith leis sin, rinneadh plean inmheánach iniúchta a fhorbairt, a aontú agus a chur i bhfeidhm chun tacú le haistriú phróiseáil íocaíochtaí agus chun monatóireacht a dhéanamh. Mar thoradh ar an obair sin, rinneadh moltaí a rinne Coiste Iniúchta an NDA a bhreithniú agus rinne athbhreithniú agus monatóireacht orthu lena chinntiú go mbainfear amach rialachas dian agus rialuithe airgeadais dhiana leanúnacha agus go ndéantar cothabháil leanúnach.

Sláinte agus Sábháilteacht

I 2008, chláraigh an NDA leis an gClár “**Ag Obair go Dearfa**”, tionscnamh faoi urraíocht an Údaráis Sláinte agus Sábháilteachta, a bhfuil sé mar chuspóir leis modh a sholáthar i gcomhair eagraíochtaí chun strus san ionad oibre a thomhas agus a bhainistiú. Tar éis ceistiúchán, anailís agus aiseolas foirne i 2008, réachtáladh roinnt ceardlann fócais i 2009 a bhí bunaithe ar na réimsí a léiríodh le haghaidh iniúchta. Dhírigh na ceardlanna ar strus go ginearálta agus ar fhreagairt agus ar mhothúcháin aonair i ndáil le struis, chomh maith le réimsí d'fheabhsúchán in NDA a aithint.

Chun tacú le cothromaíocht idir obair agus saoil agus le folláine foirne san ionad oibre agus chun sin a chur chun cinn, lean NDA ag soláthar Chlár Cúnaimh Fostaithe (EAP) cuimsitheach agus ceann faoi rún d'fhoireann an NDA. Cuireadh leis an EAP, a sholáthraíonn seirbhísí comhairle, faisnéise agus comhchomhairle trí thionscnaimh chothromaíochta idir obair agus saoil breise mar cheardlann cothromaíochta idir obair agus saol agus polasaí bliain oibre níos giorra a thabhairt isteach.

Forbairt Teicneolaíochta Faisnéise Cumarsáide (TFC)

Aistríodh TFC NDA go dtí an gréasán Citrix sa Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí i 2008. Le linn 2009 bunaíodh grúpa

comhordaithe Citrix laistigh den NDA agus d'aithin siad réimsí a raibh mionchoigeartú ag teastáil uathu agus mhol siad réitigh a d'fhéadfaí a dhéanamh chun tacú le neadú rathúil an chórais. Sholáthair foireann IT na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí oiliúint chuimsitheach ó thaobh leabharlann bainistíochta doiciméad nua.

Seirbhís Leabharlainne

Tá níos mó ná 53,000 ní ag NDA a bhaineann le míchumas agus le hábhair ghaolmhara, a sholáthraíonn acmhainn chun tacaíocht a thabhairt d'fhaisnéis, do chomhairle agus do threoir bunaithe ar fhianaise. Cuimsíonn an cnuasach fairsing sin leabhair, irisí, nuachtlitreacha, ailt nuachtán, DVDanna, fístéipeanna agus CD-ROManna. Chomh maith le catalóg ar líne a bheith ar fáil soláthraíonn an leabharlann leabhair agus ailt as irisí do chomhaltaí leabharlainne trí mheán an phoist chomh maith. Ina theannta sin, cuireann an leabharlann fios ar leabhair agus ar ailt atá i stórais leabharlann níos mó d'fhoireann an NDA. I 2009, mar gheall ar ghanntanas foirne agus moratorium na hearnála poiblí, laghdaíodh uaire oscailte go dtí dhá lá in aghaidh na seachtaine.

Le linn 2009, d'fhreagair lucht leabharlainne NDA 1,382 fiosrú. Ó lucht foirne a tháinig an líon fiosruithe is mó (430), le mic léinn tríú leibhéal agus iarchéime sa dara háit (258), eagraíochtaí míchumais (139), ansin daoine aonair (131) agus ranna rialtais, gníomhaireachtaí stáit agus Rialtas Áitiúil (123). Thug an leabharlann 260 leabhar amach ar iasacht agus 296 alt as irisí agus nuachtáin.

Comhpháirtíocht

Lean Coiste Comhpháirtíochta NDA ar aghaidh mar idirghabhálaí ar ionchur agus tuairimí foirne ar athrú agus ar fhorbairt eagraíochtúil. Cuireadh oiliúint bhreise ar fáil do chomhaltaí chun comhpháirtíocht san NDA a neadú agus a chothú tuilleadh. Ar na réimsí a phléigh an coiste le linn 2009, áiríodh:

- conas a d'fhéadfadh píolóta ó thaobh ríomhobair oibriú
- tacaíochtaí d'fhoireann faoi mhíchumas, agus
- polasaithe agus nósanna imeachta

Chomh maith leis sin, bunaíodh fochoiste den Choiste Comhpháirtíochta chun tacú leis an gcomhpháirt inmheánach chun Straitéis Cumarsáide NDA a fhorbairt.

An Córas Bainistíochta Forbartha agus Feidhmíochta (PMDS)

Cuireadh oiliúint bhreise ó thaobh an Chórais Bainistíochta Forbartha agus Feidhmíochta (PMDS) ar fáil don fhoireann le linn 2009 chun cur i bhfeidhm comhleanúnach an phróisis ar fud na heagraíochta a chur chun cinn. Seachadadh oiliúint neartú foirne – cuid lárnach de lár-inniúlachtaí na

heagraíochta i 2009 – chun cur le agus chun tacú le seachadadh rathúil an chórais.

Polasaithe agus Nósanna Imeachta

Rinneadh an lámhleabhar pearsanra a thabhairt cothrom le dáta chun athruithe agus forbairtí i ndea-chleachtas maidir le hacmhainní daoine, reachtaíocht agus ciorcláin na Roinne Airgeadais lena n-áirítear polasaí bliain oibre níos giorra a chorprú. Cuireann an polasaí le raon na bpolasaithe cothromaíochta idir obair agus saol atá faoi láthair sa NDA.

Aguisíni

Aguisín 1: Baill an Údaráis Náisiúnta Míchumais

Baill an Údaráis Náisiúnta Míchumais (Eanáir 2009 – 28 Iúil 2009)

	Líon na gcruinnithe a freastalaíodh orthu sa tréimhse seo
An Dr. Angela Kerins (Cathaoirleach)	7/7
An tUasal Jack Callanan	3/7
An tUasal Kevin Condon (d'éirigh sé as in Eanáir 2009)	1/1
Maria Cronin Uasal	4/7
Renee Dempsey Uasal (ceapadh í i bhFeabhra 2009 agus d'éirigh sí as i Meitheamh 2009)	3/4
An tUasal John Dolan	4/7
Noreen Gildea Uasal	4/7
An tUasal David Joyce	7/7
An tUasal Gene Lambert	6/7
An tUasal Christy Lynch	7/7
Lottie Mc Clure Uasal (d'éirigh sí as i Meitheamh 2009)	1/6
An tUasal Seamus Mc Nulty	3/7
Betty O'Leary Uasal	6/7
An tUasal Donie O'Shea	7/7

Baill an Údaráis Náisiúnta Míchumais (Ceapaithe an 21 Nollaig 2009) – Líon na gcrúinnithe a reáchtáladh idir 21-31 Nollaig 2009.

An tUasal Peter McKeivitt (Cathaoirleach)

An Dr Tony Bates

Caroline Burrell Uasal

An tUasal Frank Cunneen

Tara Cunningham Uasal

An tUasal Colm Desmond

Fiona Duignan Uasal

Linda Grealay Uasal

An tUasal Shane Hogan

An tUasal David Joyce

An tUasal Des Kenny

Mary Lavelle Uasal

Joanne McCarthy Uasal

Aguisín 2: Coistí an Údaráis in 2009

An Coiste Iniúcháireachta (Eanáir 2009 - 28 Iúil 2009)

An tUasal Derek Staveley (Cathaoirleach)

An tUasal Robert Cashell

An tUasal Kevin Condon (a d'éirigh as in Eanáir 2009)

Maria Cronin Uasal

Renee Dempsey Uasal (a ceapadh i mí Feabhra 2009 agus a d'éirigh as i mí Iúil 2009)

An tUasal Brian Duffy

An tUasal Christy Lynch

An Coiste Airgeadais (Eanáir 2009 - 28 Iúil 2009)

An Uasal Christy Lynch (Cathaoirleach)

An tUasal Jack Callanan

Maria Cronin Uasal

An tUasal John Dolan

Noreen Gildea Uasal

An tUasal Sean Mistéil

Fochoiste na Straitéise Náisiúnta Míchumais (Eanáir 2009 – 28 Iúil 2009)

An tUasal Donie O'Shea (Cathaoirleach)

Siobhan Barron Uasal (Stiúrthóir ÚNM)

An tUasal John Dolan

Noreen Gildea Uasal

An tUasal David Joyce

An tUasal Christy Lynch

Betty O'Leary Uasal

Coiste Comhairleach Reachtúil

Coiste Comhairleach Meabhairshláinte (Eanáir 2009 - 28 Iúil 2009)

An Uasal Frank Flannery (Cathaoirleach)

An tUasal Alan Chapman

Finola Colgan Uasal

An tUasal Mick Coughlan

An tUasal Niall Keane

Michelle Kerrigan Uasal

Mary Keys Uasal

An tUasal Tony Leahy

Winifred O'Hanrahan Uasal

An tUasal John Redican

Joan Regan Uasal

An tUasal John Saunders
An Dr Margaret Webb

Coiste Eiticiúil Taighde Míchumais (Eanáir 2009 - 28 Iúil 2009)

An tOllamh Jerome Bickenback (Cathaoirleach)
Selina Bonnie Uasal
An tUasal Ron Iphofen
An Dr Tim Jackson
Mairide Woods Uasal

Coistí Eile

Coiste Dhuais ‘Rochtain den Scoth’

An tUasal James McClean (Cathaoirleach)
An tUasal Frank Daly
Alexis Donnelly Uasal
Chrissie Keane Uasal
An tUasal Micheal McDonnell
An tOllamh Barry McMullen
Fionnuala Rogerson Uasal
Angela Rolfe Uasal
An tUasal John Wickham

Aguisín 3: Ionadaíocht an NDA ar eagraíochtaí seachtracha le linn 2009

Ageing Well Network

An Cumann um Chur Chun Cinn na Teicneolaíochta Cúnta san Eoraip

- Bord

Bord Comhairleach na Rialachán Foirgníochta

- Grúpa Oibre Cuid M

Bus Éireann

- Grúpa Úsáideoirí faoi Mhíchumas

An Phríomh-Oifig Staidrimh

- Grúpa Comhairleach Daonáirimh

An Coimisiún um Rialáil Cumarsáide (ComReg)

- Painéal Tomhaltóirí
- Fóram Tionsclaíochta ar Sheirbhísí do Dhaoine faoi Mhíchumas

An Coimisiún um Rialáil Tacsaithe

- An Coiste Comhairleach um Thacsaithe

An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta

- An Fóram Comhairleach ar Dhaoine faoi Mhíchumas a fhostú

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

- An Coiste Comhairleach Phlean Earnála an Achta um Míchumas
- An Grúpa Comhairleach Náisiúnta um Straitéis Tithíochta a Fhorbairt do Dhaoine faoi Mhíchumas
 - An Fo-ghrúpa Stiúrtha Taighde
 - An Fo-ghrúpa um Prótacal Meabhairshláinte

An Roinn Airgeadais

- Athbhreithniú ar Threoirlínte Láithreán Gréasáin Rialtas na hÉireann

An Roinn Sláinte agus Leanaí

- An Coiste Náisiúnta Comhairleach um Míchumas
- An Coiste Náisiúnta um Bunachar Sonraí Maidir le Míchumas Fisiciúil agus Céadfaíoch
- Grúpa Tagartha Polasaí - Luach ar Airgead agus Athbhreithniú Polasaí
- Vision for Change – Grúpa Monatóireachta Neamhspleách

An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí

- An tAcht um Míchumas 2005, Coiste Monatóireachta Cuid V
- An Grúpa Oibre Comhionannais
- Grúpa Stiúrtha Náisiúnta ar Fhoréigean in Aghaidh na mBan

An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

- An Fóram Comhairleach Míchumais
- Grúpa Comhairleach Teicniúil, An Rannán Cuimsithe Sóisialta

Roinn an Taoisigh

- Grúpa Liaison um Straitéis Sonraí
- Grúpa Monatóireachta Lucht Leasmhara na Straitéise Náisiúnta Míchumais

An Roinn Iompair

- Fóram Iompair na bPaisinéirí Mara

- An Coiste Comhairleach ar Iompar Poiblí (PTAC)

Cónaidhm Mhíchumais na hÉireann (DfI)

- Fo-ghrúpa Tithíochta

Coimisiún na hEorpa

- Grúpa Ardleibhéil ar Mhíchumas

Coiste na gCaighdeán Eorpacha (CEN)

- Comhaontú Ceardlainne CEN do ghairmithe i dTeicneolaíochtaí Cumarsáide Faisnéise i nDearadh Uilíoch
- Grúpa Oibre ar Antrapaiméadracht

An Gréasán Eorpach um Choincheap Inrochtaineachta

An Gréasán r-Rochtana Eorpach um Dhearadh do Chách

- Lárionad Náisiúnta Teagmhála

FÁS

- An Coiste Comhairleach Náisiúnta um Míchumas

An tÚdarás um Fhaisnéis agus Cáilíocht Sláinte (HIQA)

- Grúpa Comhairleach na gCaighdeán ar Ionaid Ainmnithe do Dhaoine faoi Mhíchumas

Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (FSS)

- Grúpa Athbhreithnithe Seirbhísí Lae d'Aosaigh
- Grúpa Oibre um Measúnú Riachtanas
- Fóram um Thaighde Sláinte Leanaí
- Grúpa Oibre na nIonad Cónaithe
- Grúpa Maoirseachta ar Fheidhmiú na Reachtaíochta Míchumais
- Oifig Náisiúnta um Fhéinmharú a Chosc don **Your Mental Health Campaign**

Eagraíocht na gCaighdeán Idirnáisiúnta (ISO)

- Grúpa Oibre um Inrochtaineacht agus Chomhshaol Tógtha
- Grúpa Comhairleach um Dhearadh Uilíoch
- Eirgeanamaíocht do Dhaoine le Riachtanais Speisialta

Dámhachtainí r-Rialtas na hÉireann

- Painéal Measúnóirí

Cumann Idirlín na hÉireann

- Grúpa Oibre um Thaithí Úsáideoirí

Bord Seirbhísí Bainistíochta Rialtais Áitiúil (LGMSB)

- Grúpa Stiúrtha Náisiúnta an Achta Míchumais
 - Fo-ghrúpa Náisiúnta Oiliúna agus Cumarsáide an Achta Míchumais
 - Fo-ghrúpa Náisiúnta Inrochtaineachta an Achta Míchumais

An Comhairle Náisiúnta um Oideachas Speisialta

- Bord
- Grúpa Comhairleach ar Thaighde in Oideachas Speisialta

An tÚdarás um Chaighdeán Náisiúnta na hÉireann (NSAI)

- Coiste Comhairleach Caighdeán d'Inrochtaineacht do Chách

An Oifig um Chuimsiú Sóisialta

- Grúpa Comhairleach Teicniúil ar Staitisticí

An Coimisiún um Shábháilteacht Iarnróid

- An Chomhairle um Shábháilteacht Iarnróid

Athshlánú Idirnáisiúnta (RI)/Athshlánú Idirnáisiúnta na hEorpa

Na Náisiúin Aontaithe

- G3ICT

Aguisín 4: Foilseacháin, páipéir comhairle polasaí agus aighneachtaí NDA le linn 2009

Foilseacháin

Tuarascáil Bhliantúil 2008

Tuarascáil 2008: Géilliúlacht le Cuid 5 den Acht um Míchumas

Tithíocht Braisle nó Scaipthe d'Aosaigh faoi Mhíchumas: Achoimre Córasach

Treoir eiticíúil maidir le Taighde le Daoine faoi Mhíchumas

Ionadaíocht agus Léiriú Daoine Faoi Mhíchumas i gCraolacháin na hÉireann

Páipéir Comhairle Polasaí agus Aighneachtaí

An Phríomh-Bhord agus an Bord Réigiúnach Iascaigh

Slatiascaireacht Inrochtana

An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádúrtha

Páipéar comhchomhairle ECAS (Seirbhís Freagartha Glaonna Éigeandála)

Moltaí maidir le hAthbhreithniú an Phlean Earnála

An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

Straitéis Náisiúnta d'ardoideachas

Athbhreithniú maidir le Luach ar Airgead ar Chuntóirí Riachtanais Speisialta

An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta

Athbhreithniú ar Phlean Earnála na Roinne Fiontar, Trádála agus Fostaíochta

Freagairt do Mholtaí FÁS ar Fhostaíocht Tacaithe

Páipéar Comhairle ar fhostaíocht scéithe

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Athbhreithniú ar Phlean Earnála na Roinne Comhshaoil, Oidhreachta agus

Rialtais Áitiúil

Athbhreithniú ar Chuid M na Rialacháin Foirgníochta

Treoirlínte ar Ionaid Vótála Inrochtana agus Vótáil Inrochtana

Téacs Múnla maidir le Míchumas d'Údaráis Áitiúla i dtaobh Dhréachtphleananna

Corparáideacha

Roinn Sláinte agus Leanaí

Athbhreithniú ar Phlean Earnála na Roinne Sláinte agus Leanaí
Straitéis Aosaíthe Dhearfaigh
Fostaíocht Scéithe
Sainghrúpa ar Leithdháileadh Acmhainní sa tSeirbhís Sláinte
Straitéis Athshlánaithe Náisiúnta
Athbhreithniú maidir le Luach ar Airgead ar Sheirbhísí Míchumais
Tosaíochtaí Feidhmithe **Vision for Change**

An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí

Scéim den Bhille um Chumas Meabhrach
Cumas Meabhrach agus Caidrimh Gnéis
Treoirlínte maidir le Profú Míchumais
Tuairimí ar Dréachtstraitéis Náisiúnta COSC ar Fhoréigean Baile, Gnéis agus Inscnebhunaithe

An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

Athbhreithniú ar Phlean Earnála na Roinne Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

Roinn an Taoisigh

Grúpa Monatóireachta Pháirtithe Leasmhara na Straitéise Náisiúnta Míchumais –
Dul chun cinn maidir leis an Straitéis Náisiúnta Míchumais (dhá pháipéar
chomhairle)
Athchóiriú na Seirbhísí Poiblí

An Garda Síochána

Straitéis na nGardaí le haghaidh Daoine Scothaosta

An tÚdarás um Ard-Oideachas

Tuarascáil Tíre Thionscadal OECD ar Chosáin le haghaidh Mic Léinn faoi
Mhíchumas chuig Oideachas Tríú Leibhéal agus Fostaíocht – Éire

HIQA

Plean Gnó

An Bord Taighde Sláinte (HRB)

Straitéis Taighde

An Fóram Náisiúnta Eacnamaíoch agus Sóisialta

Athbhreithniú ar fheidhmiú Scéim Pacáistí Cúraim Bhaile

An tÚdarás Náisiúnta Cearta Fostaíochta

Plean Gnó